

Taalmozaïek in 20 vragen

1. Taalonderwijs ... aan jonge kinderen?

Is dat nodig? Kinderen leren taal toch vanzelf?

Kinderen hebben een aangeboren *vermogen* om taal te leren. Maar taal zelf is niet aangeboren. Kinderen leren taal van hun omgeving. Die omgeving speelt een grote rol. Kleuters die opgroeien in een gezin met laagopgeleide ouders horen gemiddeld 616 woorden per uur. Kleuters die opgroeien in een gezin met hoogopgeleide ouders horen gemiddeld 2153 woorden per uur (Hart en Risley, 1995).

Dat leidt tot grote verschillen in taalvaardigheid. Die kloof in taalvaardigheid is nog groter tussen anderstalige kinderen en Nederlandstalige kinderen. Aan het eind van groep 2 hebben allochtone kinderen een gemiddelde taalachterstand van twee jaar ten opzichte van hun Nederlandstalige leeftijdgenootjes (Strating-Keurentjes, 2000).

Voor anderstalige peuters en kleuters is de omgeving waar ze Nederlands leren vooral de school. En die omgeving speelt een grote rol. Dus ja, taalonderwijs aan jonge kinderen is nodig.

2. Waarom zou je dat doen?

Als kinderen een grote woordenschat hebben, een goede mondelinge taalvaardigheid en veel kennis van de wereld hebben, dan helpt hen dat enorm bij het technisch- en begrijpend lezen.

Goede lezers hebben betere kansen in het onderwijs en betere kansen in de samenleving.

3. Wat willen we kinderen leren?

We willen jonge kinderen snel en veel woorden te leren, en kennis van de wereld bij brengen.

Maar het gaat niet om losse woorden leren, maar om de *hele* taalverwerving.

Woorden, zinnen, verhalen. Luisteren en spreken.

Daarvoor geven we veel en gevarieerde activiteiten, zodat kinderen de kans krijgen dat te leren.

Het tempo ligt hoog, want kinderen met een taalachterstand hebben wat in te lopen.

Daarvoor is een leerstofaanbod nodig met veel woorden, met veel kennis van de wereld en met veel aandacht voor mondelinge taalvaardigheid. Het leerstofaanbod heeft meer dan 4300 woorden, biedt veel kennis van de wereld en geeft veel aandacht aan mondelinge taalvaardigheid. We hebben een beredeneerd en planmatig aanbod binnen een doorgaande leerlijn van peuters tot en met groep 2, van eenvoudig naar moeilijker.

Eerst leren kinderen wat een *pan* is, en daarna wat een *koekenpan* is.

4. Hoe doen we dat bij Taalmozaïek?

Om kinderen snel en veel taal te leren gaan we programmatisch en pragmatisch te werk. Programmatisch: dagelijks leren kinderen er nieuwe woorden bij in doelbewuste activiteiten.

En pragmatisch: we gebruiken werkvormen en didactieken waarvan bewezen is dat ze werken.

De belangrijkste activiteiten in *Taalmozaïek* zijn de *taalkring*, de *woordspelletjes* en de *kleine kring*. In de *taalkring* krijgen de nieuwe woorden betekenis. Met de *woordspelletjes* werken we aan het onthouden van de woorden. In de *kleine kring* oefenen de kinderen hun spreekvaardigheid.

5. De taalkring?

De taalkring is het fundament van de dag. Aan het begin van de dag worden de nieuwe woorden van de dag voor de eerste keer aangeboden. Dat gebeurt in de grote kring, tegelijk aan alle kinderen. De taalkring is directe instructie. De leerkracht vertelt en laat zien, de kinderen kijken en luisteren.

6. Hoe gaat dat in zijn werk?

De nieuwe woorden zitten verpakt in iets dat gebeurt of een verhaaltje. Het is niet zomaar een gebeurtenis of verhaal. De nieuwe woorden spelen daarin de hoofdrol. Ze zijn heel belangrijk in dit verhaal, en daarom willen kinderen ze horen, begrijpen en onthouden. En de betekenis van de nieuwe woorden blijkt uit het verhaal, uit wat er gebeurt.

De leerkracht speelt de gebeurtenis of het verhaal uit in de kring. Ze zet daarbij de nieuwe woorden op de voorgrond. Ze laat ze zien en legt ze uit. En ze gebruikt ze heel vaak.

De taalkring heeft een vast stramen. Aan het begin worden kort de nieuwe woorden van de vorige dag herhaald. Dan wordt de gebeurtenis of het verhaal met de nieuwe woorden uitgespeeld. Aan het eind worden de nieuwe woorden los herhaald, en de kinderen zeggen ze na.

7. Wat is er eigenlijk moeilijk aan het leren van woorden?

Er zijn drie moeilijkheden bij het leren van woorden: *horen*, *begrijpen* en *onthouden*.

Om te beginnen is het moeilijk de woorden te *horen*. We schrijven losse woorden, maar we spreken niet in losse woorden. We spreken in een stroom van klanken. En als een taal nieuw is, dan is het heel moeilijk om te horen 'waar de woorden zitten'. Je hoort een brij van klanken waar alles aan elkaar geplakt is. Als je de woorden hebt gehoord, moet je ze vervolgens *begrijpen*. Wat betekenen die woorden? Wat bedoelt de juf? En tenslotte moet je de woorden *onthouden*. Zodat je de volgende keer begrijpt wat er bedoeld wordt, en de woorden zelf kan gebruiken.

Horen, *begrijpen* en *onthouden*. Dat zijn de drie problemen bij het leren van woorden.

8. Hoe kun je kinderen daarbij helpen?

Je kunt ze daarbij op de volgende manier helpen:

- Horen: door de nieuwe woorden *los te knippen en los aan te bieden*.
- Begrijpen: door de nieuwe woorden *te laten zien en uit te leggen*.
- Onthouden: door de nieuwe woorden *veel te herhalen*.

9. Horen?

Om kinderen het nieuwe woord goed te laten *horen*, moet je het 'losknippen' in je taal. Je zet het woord dat kinderen gaan leren als het ware op een sokkel. Zo kunnen ze het woord goed horen. En elke keer als je het woord in een zin gebruikt, bied je het nog een keer los aan.

- ik heb vandaag een **aardbei** meegenomen. Een **aardbei**.

10. Begrijpen?

Als het nieuwe woord gehoord is, wordt het nog niet vanzelf begrepen. Om woorden te laten *begrijpen* laat je ze zien en leg je ze uit. Een concreet zelfstandig naamwoord als 'de broek' kun je laten zien. Veel werkwoorden kun je uitbeelden. Het is goed om zowel te laten zien hoe iets eruit ziet (een kenmerk), als uit te leggen waar iets voor dient (de functie). Dan wordt het woord beter begrepen en onthouden.

- Kijk, dit is de **aardbei**. De **aardbei**. De **aardbei** is rood en zoet. De **aardbei** is om te eten. Hmmm.

11. Onthouden?

Als het nieuwe woord begrepen is, wordt het nog niet zomaar onthouden. Om woorden te laten *onthouden* moet je ze heel vaak gebruiken. Met elke herhaling wordt het geheugenspoor dieper en ingesleten en het woord beter onthouden. Het lijkt als volwassene vreemd om een woord voortdurend te herhalen. Maar een kind dat het woord voor het eerst hoort, heeft daar veel baat bij.

- kijk, dit is de **aardbei**. De **aardbei**. De **aardbei** is om te eten. Ah, ik heb hier nog een **aardbei**. En nog een **aardbei**. Drie **aardbeien**. Drie **aardbeien** om te eten. **Aardbeien** zijn rood. **Aardbeien** zijn zoet. **Aardbeien** zijn lekker. Ik ga mijn **aardbeien** eten. Deze **aardbei**, deze **aardbei** en deze **aardbei**. Hmmm.

12. Toch vergeten?

Het meeste vergeten vindt direct na het leren plaats. Daarom herhalen we dezelfde dag nog een aantal maal de nieuwe woorden, waardoor ze beter in het geheugen verankerd blijven. Daarvoor zijn woordspelletjes: korte en actieve spelletjes met nieuwe woorden waaraan alle kinderen meedoen.

Woordspelletjes kunnen gespeeld worden op overgangsmomenten wanneer kinderen in de kring zitten, bijvoorbeeld voordat ze buiten gaan spelen of naar huis gaan.

13. Hoe doe je een woordspelletje?

Er zijn veel soorten woordspelletjes. Je kunt met woordplaatjes werken. Een woordplaatje flitsen en de kinderen mogen het woord zeggen. Je kunt per twee kinderen woordplaatjes uitdelen: de kinderen overleggen welk woord het is, en zeggen het dan aan de leerkracht.

Je kan raadseltjes opgeven: *Het is een vogel en hij kakelt. Het rijdt heel hard op twee wielen en het heeft een motor.*

Je kunt fonemisch bewustzijn koppelen aan woordenschat: *De eerste letter is K en je eet het op brood. Het begint met SSS en het is een dier.*

Er zijn ook coöperatieve werkvormen mogelijk, bijvoorbeeld duim omhoog (waar), duim omlaag (niet waar): *Een giraf eet wolken. Een bus heeft een chauffeur. Bananen zijn groen. Sommige vogels kunnen zwemmen.*

Er zijn nog veel meer woordspelletjes te bedenken. Woordspelletjes hebben het karakter van een *routine*. Kinderen weten wat er van ze verwacht wordt en kunnen hun aandacht richten op de woorden. Om ze niet te vergeten.

14. En waarvoor is de kleine kring?

Net zomin als je piano leert spelen door pianomuziek te luisteren, leer je taal alleen door te luisteren. Als je taal wilt leren, moet je taal gebruiken. Taal moet je spreken. De kleine kring is een activiteit waarbij de kinderen aan het woord zijn. De leerkracht ondersteunt en houdt het gesprek aan de gang. Het doel is oefenen met praten en denken: formuleren, redeneren, argumenteren. Je probeert de taal van de kinderen een stapje verder te krijgen: praten in langere en complexe zinnen. Daarvoor hebben kinderen spreektijd nodig. Daarom werk je maar met 2 tot 4 kinderen.

15. Wat is er nodig voor de kleine kring?

Het gespreksonderwerp moet *boeiend* zijn, taal moet *nodig* zijn, en taal moet *beschikbaar* zijn. Als je kinderen vraagt om met blokken een kasteel voor je te bouwen, dan hebben ze daarvoor geen taal nodig. Die zullen ze dan ook niet zo snel gebruiken. Als kinderen nog nauwelijks Nederlands spreken of de taal die nodig is ligt boven hun macht, dan kunnen ze ook niet over een onderwerp praten.

Verder is je gesprekshouding van belang. Je moet oprechte belangstelling tonen en de inbreng van anderen waarderen. Maar dat is niet altijd genoeg om kinderen aan de praat te krijgen. Daarom maken we gebruik van gesprekstechnieken. De belangrijkste zijn *taalruimte geven* en *feedback geven*.

16. Taalruimte?

Met taalruimte geven houd je de ander aan de praat. Taalruimte geef je met lichaamshouding en mimiek, met luisterresponsen, met open vragen en door te wachten.

Als je naar achteren leunt geef je een ander ruimte om iets te zeggen. Door naar voren te leunen kun je laten zien dat je iets heel graag wilt weten. Je kunt verbaasd, verwachtingsvol en ongelovig kijken. Luisterresponsen zijn geluiden, woordjes en korte zinnestukjes waarmee je laat merken dat je volgt wat de ander zegt. *Hmm, Oh, hè?, goh!, en toen?*

Open vragen bieden ruimte om te spreken. Ze lokken uit tot formuleren en redeneren. *Wat gaat er gebeuren als je hierop drukt? Hoe komt Sinterklaas nou op dat dak? Waarom slaap je in een bed?*

Niet te veel en niet te snel vragen. Kinderen hebben tijd nodig om te denken en te praten.

Daarom: even wachten.

17. En wat is feedback?

Met feedback help je het gesprek vooruit. Je helpt kinderen om hun gedachten onder woorden te brengen. En als je de taal nog niet zo goed kent, dan is dat heel erg moeilijk!

Er zijn verschillende vormen van feedback geven.

- Aanvullen, als een kind een woord niet weet: *Sinterklaas komt met eh, eh...* Met de stoomboot!

- Bevestigen: *ja!, zeker!, wat leuk!, vertel verder...*

- Herhalen, eventueel meteen in de juiste vorm: *het paard is gevald*. Het paard is gevallen!?

- Tegenspreken: *daar geloof ik niks van, het paard kan daar nooit opklimmen...*

Tegenspreken lokt argumenten uit.

- Verduidelijkende vragen: *Wat bedoel je? De trein of de auto?*

- Ordenen en samenvatten: *Je wilt zeggen dat de kerstman eerst de rendieren voor de slee moet doen, en dan kan hij door de lucht vliegen. Klopt dat?*

18. Zijn er nog meer activiteiten?

Behalve de taalkring, de woordspelletjes en de kleine kring gebruiken we nog meer activiteiten in *Taalmozaïek*. Activiteiten in het speellokaal en tijdens het buitenspelen waarbij de kinderen motorisch handelen met de woorden. Voorleesactiviteiten en knutselactiviteiten. De inrichting van lokaal en hoeken speelt ook een rol. En er zijn woordkansen: tijdens relevante situaties in de loop van de dag gebruik je de nieuwe woorden.

19. En welke activiteit is nou het belangrijkste?

Alle activiteiten zijn belangrijk. De taalkring geeft de nieuwe woorden en hun betekenis in de context van een gebeurtenis. Met de woordspelletjes onthouden kinderen de nieuwe woorden beter. In de kleine kring oefenen kinderen met praten en denken. Samen met de overige activiteiten laat je de woorden zo rondzingen in de klas. De activiteiten vullen elkaar aan en leiden samen tot taalverwerving. Dat betekent ook dat als een activiteit wat minder uit de verf komt, er nog andere kansen liggen. Het doel van elke dag is dat de kinderen de nieuwe taal leren en de kennis die daarbij hoort. De taalkring, woordspelletjes, kleine kring en de overige activiteiten zijn middelen om dat voor elkaar te krijgen.

Vele kleine stukjes maken samen één geheel. Daarom heten we *Taalmozaïek*.

20. En hoeveel tijd kost het om dat op een dag te doen?

De taalkring duurt 15 tot 25 minuten. Een woordspelletje duurt ongeveer 5 minuten. De kleine kring duurt 10 tot 20 minuten. Per dag ben je dan met de taalkring, drie woordspelletjes en drie kleine kringen zo'n uur tot ruim anderhalf uur bezig. Daar komt natuurlijk wel je voorbereidingstijd bij. Het eerste jaar kost dat altijd veel tijd, maar dat betaalt zich de andere jaren terug.

